

Univerzita Komenského a Ján Amos Komenský

Ohlas diela

Múzeum v Uhorskom Brode

Ohlas diela J. A. Komenského sa na Slovensku šírili od r. 1620, keď po krutých represáliách nekatolíkov príslušníci Jednoty bratskej, českí evanjelici a novokrstenci nachádzali svoj nový domov na území dnešného Slovenska. Vo vzťahu Komenského ku Slovensku môžeme za jeho života určiť tri obdobia: 1. obdobie pred príchodom do Uhorska v r. 1650, 2. obdobie počas blatnopotočského pobytu v r. 1650 - 1654, 3. obdobie po odchode z Uhorska do konca jeho života v r. 1670. Komenského meno bolo na Slovensku známe už v prvej polovici 17. storočia, keď sa na naše územie dostali jeho diela. *Praxis pietatis* bola prvýkrát tlačená na Slovensku v r. 1633 a *Praecepta morum* v r. 1677. Známe jazykové učebnice Komenského *Janua* a *Vestibulum* prispeli na Slovensku k oboznámeniu sa s menom Komenského. Prenikali do školského vyučovania v tunajších školách. V 17. stor. vyšlo na Slovensku *Vestibulum*, viac ako tridsa krát, a to nielen v evanjelických tlačiarniach, ale aj v jezuitskej tlačiarňi na používanie v jezuitských školách. Po etné boli edície učebnice *Janua*, levo ská tlačiareň ju vytlačila dvadsaťkrát. Známe sú vydania *Januy* v Bardejove. Vydania jazykových učebníc mali väčšinou český text, čo dokumentuje skutočnosť, že boli určené pre slovenské školy, ale aj nemecký a maďarský text, teda hlavné jazyky Uhorska.

Súčasne s vydávaním jeho diel a s ich používaním v školskej praxi udržiaval korešpondenciu s tunajšími zbormi Jednoty bratskej. Do Sarospataku za ním chodili slovenskí študenti, ktorí sa s ním stretávali aj v Elblagu (1642-1648). Slovenskí protestantskí študenti študovali na nemeckých protestantských univerzitách, kde bola tradícia Komenského živá, takže posilovali ohlas ideí Komenského aj u slovenských humanistov, pietistov a osvietenecov. Na Slovensku boli priami žiaci a stúpenci Komenského medzi učiteľmi a rektormi škôl. Slovenskú kultúru neobišiel ani blahodarný vplyv intenzívnej duchovnej aktivity J. A.

Komenského.

Jednotka určuje dve počiatočné obdobia, kedy sa rozvíjala tradícia Komenského na Slovensku. Prvé obdobie od 40. rokov 17. stor. do polovice 18. stor., druhé od polovice 18. stor. do polovice 19. stor., nazývané J. jednotkou „**zlatým storočím slovenskej pedagogiky**“.

Na Slovensku prekvitala v 17. a v 18. stor. pedagogická teória i prax, súčasne i filologické úsilie a v komeniánskej línii aj úsilie filozofické. Medzi priamych pokračovateľov Komenského môžeme zaradiť **Daniela Sinapia Hora i ku** (1640 - 1688), vydavateľa diela *Orbis pictus* v r. 1685. Kliesnite mi nových tendencií vecného encyklopedizmu boli Ján Bühringer a Matúš Rakšány. Najväčším ovplyvnil Komenský reformné úsilie filozofov a pedagógov mestskej latinskej školy v Prešove Jána Bayera a Izáka Cabana. Ani pri vzniku a formovaní pietizmu nechýbala podnetná úloha diela Komenského, prejavujúca sa v odsudzovaní neznášanlivosti a hašterivosti ortodoxných teológov. Pietisti na Slovensku priblížili jeho stúpencov k pedagogickému realizmu J. A. Komenského, čo sa prejavilo nielen v používaní Komenského učebníc, ale aj v prístupoch k riešeniu pedagogických problémov v školskej praxi, v pestovaní materinského jazyka, v zdôrazňovaní prírodných vied, vo výbe moderných jazykov, v starostlivosti o zdravie žiakov a v prechbení humanizácie obsahu a procesu výby a výchovy.

Matej Bel - Funtík (1684 - 1749) [sk.wikipedia](#) poznal Komenského učebnice latininy, ale neodporúal ich používať pri školskom vyuovaní. Napriek tejto kritike uplatoval vo svojom študijnom pláne z r. 1714 na bratislavskom ev. gymnázii Komenského zásady. Za základ vyuovania považoval materinský jazyk, zavádzal vyuovanie reálnych predmetov, francúzštiny a hudby.

Najvýznamnejšími komeniánskymi autormi poslednej štvrtiny 18. stor. na Slovensku boli **Samuel Tešedík** (1742-1820), **Daniel Lehocký** (1759-1840) a **Juraj Ribay** (1754 - 1812).

Devätnásťte storoie môžeme nazvať storočím renesancie J. A. Komenského v slovenskej pedagogike. Pre šírenie Komenského myšlienok vykonal záslužnú prácu **Ján Kollár** (1793 - 1852) [sk.wikipedia](#), veľký básnik a hlásateľ idey slovanskej vzájomnosti. Komenského vplyv sa prejavil v jeho učebniciach a vo filozofických náhľadoch sa odzrkadľuje Komenského humanizmus a jeho požiadavka školy ako dielne ľudskosti.

Ľudovítovi Štúrovi (1815-1856) [sk.wikipedia](#) bol Komenský blízky ideálom všeľudskosti, myšlienkou zkonštruovania ľoveka pomocou výchovy, prebúdzaním národného povedomia, láskou k materinskému jazyku a starostlivosťou o národné a vyššie

školsťvo. V 19. stor. nevznikajú na Slovensku vä šie samostatné teoretické diela z pedagogiky a pedagogická tvorba sa odzrkad uje predovšetkým v slovenských pedagogických a spoločensko-kultúrnych a politických časopisoch a novinách. Komenského poznal a hlásil sa k nemu prvý riaditeľ a profesor slovenského patronátneho ev. gymnázia v Revúcej **August Horislav Škultéty** (1819 - 1892). Kladné hodnotenie diela Komenského poznáme z učebnice pedagogiky **Samuela Ormisa** (1824-1875) **Výchovoveda pre seminaristov a rodičov** (I. diel 1871, II. diel 1874). Komenského pedagogické idey našli svoje uplatnenie okrem revúckeho gymnázia aj na materských gymnáziách v Turianskom sv. Martine a v Kláštore pod Znievom.

V druhej polovici 19. stor., v čase veľkého sociálneho a národnostného útlaku slovenského národu zo strany maďarských vládnych tried, slovenské národné uvedomelé učiteľstvo obracia svoju pozornosť ku Komenskému. Vracia sa k nemu na stránkach slovenských pedagogických časopisov.

300. výročie narodenia J. A. Komenského v r. 1892 bolo podnetom na zvýšenie komeniologických aktivít na Slovensku. Významnú úlohu v tomto smere mal pedagogický časopis **Dom a škola**, ktorý v r. 1891-1892 priniesol cenné príspevky o Komenskom, ktorých autormi boli Ján Zigmundík a Karol Salva. Pri tomto výročí K. Salva preložil a vydal vlastným nákladom **Informatórium školy materskej** (1892). Jubilejný rok bol inšpiráciou aj pre slovenských básnikov, ktorí napísali na Komenského oslavné básne (Pavel Ország – Hviezdoslav, Svetozár Hurban Vajanský, Samo Bohdan Hroboš).

V druhej polovici 19. stor. vzniká na Slovensku hlboký vedecký záujem o Komenského dielo, ktorý reprezentujú dve významné osobnosti slovenskej vedy a kultúry: **udovít Vladimír Rizner** (1849-1913) ako zakladateľ slovenskej vedeckej komeniologickej bibliografie a **Ján Kvačala** (1862-1934), zakladateľ modernej komeniológie. Z jeho komeniologických prác si zasluhuje osobitnú pozornosť veľký nemecký spis **Johann Amos Comenius. Sein Leben und seine Schriften** (1892).

V prvej československej republike sa venovala J. A. Komenskému na Slovensku malá pozornosť. Okrem J. Kvačalu Slovensko nemalo významnejšieho komeniológa a v uvedenom období tu nevyšiel ani jeden jeho pedagogický spis. Bratislavská univerzita (1919) dostala v tom istom roku názov Univerzita Komenského. Jej zriadením sa vytvorili predpoklady pre poznávanie pedagogického dedičstva Komenského. Pri príležitosti 250. výročia úmrtia J. A. Komenského Univerzita Komenského 20. novembra 1920 organizovala univerzitnú slávnosť, na ktorej rektor univerzity prof. MUDr. Kristian Hynek v prejave poukázal na pôsobenie univerzity v duchu J. A. Komenského. Slovenskej komeniológii sa veľmi poškodilo tým, že Ján Kvačala sa po návrate na Slovensko nestal profesorom Filozofickej fakulty. Z českých profesorov pedagogiky pôsobiacich na Univerzite Komenského osobitne treba uviesť komeniológa prof. dr. Josefa Hendricha (1888-1950), ktorý prišiel na Slovensko ako výborný znalec a prívrženec Komenského. Tu sa mu ďalej venoval a propagoval ho v slovenskom prostredí.

Obdobie vojnovnej Slovenskej republiky (1939 - 1945) neprišlo Komenskému. Univerzita Komenského bola premenovaná na Slovenskú univerzitu (1940). Duch Komenského však neprestal žiť na slovenských školách ani v tomto ťažkom období.

Po oslobodení Československa v r. 1945 sa komeniologický výskum na Slovensku sústredil predovšetkým na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského (v r. 1954 sa bratislavská univerzita vracia k pôvodnému názvu) a na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. V r. 1964 vznikla na Slovensku Slovenská pedagogická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied, ktorá prevzala do svojho programu účasť na komeniologických aktivitách. Komeniologické aktivity oživovali na Slovensku okruhy výročia: 300 rokov od vydania Opera didactica omnia, 300. výročie úmrtia Komenského (1970), 300. výročie českého (slovenského) vydania Komenského diela Orbis sensualium pictus (1985). Slovenskí komeniológovia sa zameriavali na vydávanie diel (spisov) Komenského, teoreticko-metodologický rozbor jeho pedagogických názorov a projektov a na propagáciu, šírenie odkazu medzi slovenskými učiteľmi.

Prvý spis Komenského, ktorý vyšiel na Slovensku po r. 1945 v slovenskom jazyku, bol **Labyrint sveta a raj srdca** (1952). V r. 1954 vyšlo základné pedagogické dielo Komenského **Veľká didaktika**. Z latinčiny do slovenčiny ho preložil Miloslav Okál. V r. 1956-1959 vyšli v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve v Bratislave **Vybrané spisy II** (1956), **Vybrané spisy III** (1957) a **Vybrané spisy IV** (1958). V r. 1958 vyšiel **Orbis sensualium pictus quadrilinguis** ako fotolitografický preklad jeho štvorjazyčného vydania (latinského, nemeckého, maďarského a českého), vydaného v Levoči v r. 1685. V r. 1965 vyšlo v slovenskom preklade E. Kettnera **Informatórium školy materskej** pre potreby žiakov pedagogických škôl a pre vzdelanie učiteľiek materských škôl. Toto dielko vydala v jubilejnom roku 300. výročia smrti Komenského (1970), v preklade Jozefa Mistríka, Univerzita Komenského. Pozitívne treba hodnotiť aktivity Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove, kde sa konala v r. 1970 medzinárodná konferencia na tému **Jan Amos Komenský a Slovensko**. Po prvýkrát sa zhodnotilo jeho dedičstvo vo vzťahu ku Slovensku. Ďalšie komeniologické konferencie v Prešove sa konali v r. 1972, 1975, 1980. Slovensko sa dôstojne zapojilo do svetových osláv 400. výročia narodenia Jana Amosa Komenského. Jubileum, bolo príležitosťou na bilancovanie komeniologických bádání a na vydanie viacerých prác Komenského (**Veľká didaktika, Všeľvýchova, Výber z potockých spisov a reči Jana Amosa Komenského, Gentis felicitas, Informatórium školy materskej, Predpisy pre dobre organizovanú školu**). Dávková, popredná svetová komeniologička vydala v SPN prácu **Učiteľ učiteľov** (1992).

Centrálne oslavy na Slovensku organizovala Univerzita Komenského, ktorá bola aj organizátorkou medzinárodnej konferencie **Jan Amos Komenský a slovenská kultúra**. Jej cieľom bolo v širšom kontexte zhodnotiť vplyv Komenského diela na rozvoj slovenskej kultúry. Z vydavateľských aktivít Univerzity Komenského treba uviesť zborník z tejto konferencie s rovnomeným názvom (1993).

V r. 1998 sa v Púchove – Beluškých Slatinách konalo medzinárodné komeniologické kolokvium na tému **Duchovný odkaz Jana Amosa Komenského Slovensku**. Jeho hlavnou organizátorkou bola Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty UK a uskutočnilo sa vďaka pochopeniu a podpore Mestského úradu v Púchove, Ing. Štefana Rosinu, predsedu predstavenstva a. s. Matador, Mgr. Miroslava Sojčáka, riaditeľa Inštitútu vzdelávania a. s. Matador Púchov. Cieľom kolokvia bolo prispieť k zhodnoteniu duchovného odkazu J. A. Komenského na Slovensku a k rozvoju pramenného komeniologického výskumu v archívoch a v knižniciach u nás.

Posledným komeniologickým podujatím na Univerzite Komenského bola medzinárodná konferencia ***De rerum humanarum emendatione consultatio catholica a odkaz Jana Amosa Komenského pre tretie tisícrocie*** 13.-14. novembra 2000. Univerzita Komenského v Bratislave organizovala toto vedecké podujatie pri príležitosti 330. výročia úmrtia Učiteľa a národov s cieľom analyzovať jednotlivé časti Všeobecnej porady. Prínosom konferencie bolo kritické vyrovnanie sa s ohlasom na český preklad Všeobecnej porady (1992). Poradu treba vykladať v dobových súvislostiach na základe poznatkov dejín filozofie 16.-17. storočia. Myšlienky vyjadrené v jednotlivých dieloch Porady oslovujú aj v našej súčasnosti. Naznačujú smer, východiská z labyrintov osobných i spoločenských. Medzinárodné dorozumenie a život ľudí celého sveta v mieri je hodnotou, o ktorú sa usiluje celé svetové spoločenstvo.

Slovenskí pedagógovia po viac ako troch storočiach prejavovali veľký záujem o dielo Komenského a rozvíjali jeho pedagogický odkaz. Komenského pedagogický realizmus vtlačil svoju pečať na celému vývinu pedagogického myslenia na Slovensku. Slovensko malo koncom 19. storočia Jána Kvačala, komeniológa svetového formátu, ktorý sa stal jedným zo zakladateľov svetovej komeniológie. J. Kvačala, ale aj ďalší slovenskí komeniológovia: F. Karšai, J. Bakoš, J. Čechetka, V. Ružička, J. Mikleš, J. Mátej, P. Vajcik, J. Čaplovič, A. Čuma, J. Schubert, M. Hamada, F. Kalesný, I. Kišš, L. Bernát, V. Žbirková, J. Pšenák a ďalší sa priinili o to, že pedagogické dedičstvo J. A. Komenského sa na Slovensku rozvíjalo a propagovalo. Myšlienkové bohatstvo Komenského diela sa stalo trvalou súčasťou slovenskej kultúry.